

Kennsluleiðbeiningar

Handbók fyrir ofurhetjur

Höfundur: Elias Våhlund

Teikningar: Agnes Våhlund

Í bókaröðinni eru:

Fyrsti hluti: Handbókin

Annar hluti: Rauða gríman

Þriðji hluti: Alein

Mælt með fyrir 1. – 3. bekk

Leiðbeiningar eftir Malin Wedsberg

Inngangur

Þessar kennsluleiðbeiningar hafa að geyma verkefni sem eiga að hjálpa ykkur að fá nemendur til að auka **lesskilning** sinn og þar með **áhuga** á lestri, gegnum vinnu með *orðaskilning* og þjálfun í að beita *lesskilningsaðferðum* og *textatengingum*. Handbók fyrir ofurhetjur hentar einnig gríðarlega vel sem grunnur í vinnu og umræðu um gildismat. Hér finnast því líka verkefni og umræðuspurningar sem tengjast hversdagslífi nemenda og taka mið af áherslupunktum sögunnar: Einelti, að vera útundan og vináttu.

Lesskilningur

Dæmi um lesskilningsaðferðir getur verið að spá fyrir um framvindu sögunnar, fletta upp nýjum orðum og frösum, spyrja spurninga úr textanum, útskýra það sem er óskýrt og draga saman innihald textans. Athugið þó að það er innihald textans sem er hið mikilvæga, ekki þær aðferðir sem beitt er. Aðaláherslan verður alltaf að vera á innihald sögunnar.

Textatengingar eru líka góð leið til að gera textann merkingarbæran í hugum nemenda. Meðan á lestrinum stendur eru tekin hlé og textinn borinn saman við aðra svipaða texta – *tenging við annan texta*; við eigin reynslu – *tenging við sig sjálfa/n*; við heiminn í kringum okkur – *tenging við umhverfið*.

Kennarinn kynnir efnið og sýnir fordæmi. Eitt dæmi um slíkt getur verið að „hugsa upphátt“, að útskýra fyrir nemendum hvernig þið sjálf hugsið og finnið til við lestur texta. Kennari og nemendur ræða saman um innihald textans. Slíkar samræður eiga að vera skýrar og skipulegar, öll börnin eiga að geta tekið þátt miðað við sína kunnáttu og getu.

. Lesið upphátt og lesið saman, ræðið og veltið textanum fyrir ykkur saman! Mikilvægi þess að lesa saman og að lesa upphátt verður ekki ofmetið. Með því að lesa saman fá börnin verkfæri sem þau geta síðan beitt við sinn eigin lestur.

Allar æfingar í kennsluleiðbeiningunum skiptast í það sem hægt er að gera áður en lesið er, meðan á lestri stendur og eftir að honum lýkur. Lesskilningsspurningum er skipt í:

- * Á línu – svarið er að finna í textanum.
- * Milli lína – hér snýst allt um að geta dregið eigin ályktanir og lesið „milli lína“.
- * Án lína – hér verða börnin að hugsa sjálf og velta textanum fyrir sér.

Lesskilningsæfingar er að finna undir hverjum kafla.

Fyrir lestur

- * Skoðið bókarkápuna saman. Skoðið myndina, lesið titilinn. Hvað haldið þið að þessi bók fjalli um? Biðjið nemendur að rökstyðja skoðun sína, til dæmis með því að ganga á undan og rökstyðja á hverju þið byggði eigin skoðun, eða með því að spyrja: „Af hverju heldurðu það?“ „Hvað ert þú að hugsa núna?“
- * Hvað þýðir „handbók“? (Er það bók um hendur?) Nefnið dæmi um aðrar handbækur. Þekkja nemendur til einhverra þeirra?
- * Á bókarkápunni standa tvö nöfn: Elias og Agnes Váhlund. Af hverju standa þessi nöfn þarna? Hvaða fólk er þetta? Frekari upplýsingar um Elias og Agnesi má finn á <http://www.rabensjogren.se/forfattare/Forfattare/> og á <http://www.rabensjogren.se/forfattare/Illustrator/>
- * Hvað er formáli? Hvað stendur í formálanum?
- * Áður en eftirmálinn er lesinn: Hvað er eftirmáli? Hvað er ólíkt með honum og hinum köflunum?
- * Undirbúið lestur hvers kafla með því að fara í gegnum erfið orð og orðatiltæki – sjá fyrir neðan hvern kafla.

Meðan lesið er

- * Tengið textann við annað. Þegar lesið er upphátt má nema staðar við hentug tækifæri og tengja við:
 - aðra texta: Minnir þetta á nokkuð annað sem við höfum lesið? Sögur um börn sem eru lögð í einelti, seigar stelpur (Línu langsokk), fólk sem varð einhver annar, ofurhetjur, myndasögur.
 - reynslu nemenda: Hvað kannast börnin við frá til dæmis skólanum, skólalóðinni, bókasafninu, einelti, því að vera skilinn útundan?
 - heiminn: Hvað fær sagan okkur til að hugsa um heiminn fyrir utan?

- * Ef börnin lesa hvert fyrir sig má vinna á sama hátt og ræða saman eftir hvern kafla eða eftir kaflabrot sem ákveðin voru fyrirfram.
- * Biðjið börnin að nema staðar við það sem þau ekki skilja og annað hvort spyrja kennara eða félaga sinn.
- * Biðjið nemendur að gera hring um orð sem eru erfið að lesa eða skilja (eða skrifa þau niður eða rétta upp hönd og spyrja) og svo má ræða öll orðin eftir á.
- * Biðjið börnin að reyna að finna sjálf út úr merkingu einhvers orðs eða textabrots sem þau skildu ekki.

Eftir lestur

- * Nemendur skulu svara lesskilningsspurningunum, sjá hér fyrir aftan. Börnin geta útbúið sínar eigin spurningar. Ræðið spurningar og svör í sameiningu. Margar af opnu spurningunum hafa ekkert eitt rétt svar en þeim er ætlað að kveikja hugmyndir og vangaveltur í hópnum og leiða til áframhaldandi umræðna. Þær spurningar sem eru sérstaklega hentugar til samtala og rökræðu eru með rauðu lettri. Beitið gjarnan EPA-aðferðinni, sjá hér á eftir.
- * Látið nemendur draga saman aðalatriði textans. Talið saman um hvernig sagan hófst, hvað gerðist og hvernig henni lauk. Þetta má gera eftir hvern einstakan kafla og líka í bókarlok.

Sagan

Handbókin er fyrsta bókin í bókaflokknum *Handbók fyrir ofurhetjur*. Móðir Lísu þarf að fara að vinna í útlöndum og Lísa verður að flytja til ömmu sinnar. Henni líður ekki vel í nýja skólanum. Strákahópur þar stríðir henni vegna þess að hún er með útstæð eyru. Á hverju kvöldi sofnar Lísa með hendurnar fastklemmdar utan um eyrun í þeirri von að þau hætti að standa svona mikið út. Einn daginn elta strákarnir Lísu og hún neðst í hillu, er bók sem glóir. Lísa tekur bókina, sem heitir „Handbók fyrir ofurhetjur“. Bókasafnskonan hvíslar að Lísu að líklega eigi handbókin einfaldlega að fara heim með Lísu og vera þar. Þar með hefjast ævintýri Lísu sem ofurhetju.

r,

3. kafli

Djúpt inni geymir þú fræið sem mun einn daginn blómstra, hringsnerist, erfiðleikastig, óyfírstíganlega, farið yfir um, förustafir, fallið í yfirlíð

4. kafli

Óviss, hamstraiðju, hýrnaði yfir henni, andað frá sér allri þyngd sinni, í miðjum klíðum

5. kafli

Ónáða, fyrirvaralaust, farið úrskeiðis, blíðlynd, viðvaranirnar, bardagatækninni, gagnarásum, hafði ekki roð við henni, stökkspörkunum

6. kafli

Staðráðin, beit á jaxlinn, hrökklaðist, abbast ekki upp á okkur, fislétt, hnipraði sig saman

Viðfangsefni

Ofurhetjur, einelti, að vera útundan, skólinn, ný í bekknum, ævintýri

Erfið orð og orðasambönd

Formáli
Handbók

1. kafli

Setti undir sig hausinn, þaut áfram, fæturnir gáfu sig næstum, kylliflöt, skræfurnar, skálkar, gerir bara illt verra, handayfirlagning

2. kafli

Eftirsetan, áreitti, móð og másandi, kjölinn, blaða í, nákvæm, mátti engan tíma missa

7. kafli

Hentaði fullkomlega, snarari í snúningum, röddin kom langt að

8. kafli

Óhugnanlegir, ógnvekjandi, óhrjálega, návígi, lærlingsofurhetju, hef ekki grænan

9. Kafli

Hurðin stóð á sér, núna færðu að kenna á því, hörfuðu skelkaðir, nálægan glugga, glennti upp augun, börnin geta litið upp til, borið sigurorð af

Eftirmáli

Hvorteðer, rangeygð, góðgerðarmála

Glósurar og dagbókin hennar Lísu

Þenjust út, dragast saman, ákveðni, ótakmarkað, gagnárás, hörfað skipulega

Lesskilningsspurningar

Formáli

- Um hvað er verið að tala í formálanum? (milli lína)
- Hvað dettur ykkur í hug við lestur textans? (án lína)

1. kafli

- Af hverju spyr Max hlæjandi hvort pabbi hennar Lísu hafi verið fill? (milli lína)
- Af hverju býr Lísu hjá ömmu sinni? (á línu)
- Hvað meinar Lísu með því að það geri aðeins illt verra ef Karólína tali við foreldra strákanna? (milli lína)

2. kafli

- Af hverju líkar Lísu illa í nýja skólanum? (á línu)
- Af hverju hvíslar Karólína að Lísu inni á bókasafninu? (milli lína)
- Lísu hefur ótal spurningar, hún skilur ekki af hverju strákarnir láta hana ekki í friði. Hún heldur að hún hafi gert eitthvað rangt. Hvað finnst ykkur? Hvaða ráð hefðuð þið gefið Lísu? (án lína) Ræðið í sameiningu.

3. kafli

- Lesið Innganginn að Handbók fyrir ofurhetjur aftur.
- Af hverju stendur að bókin geti breytt lífum?
- Hvernig stóð á því að bókin fann Lísu?
- Af hverju heldur Lísu að þetta geti verið dýrmætasta bók í heimi? (milli lína)
- Ræðið í sameiningu.

4. kafli

- Af hverju var laugardagurinn þegar Lísu vaknaði öðruvísi en aðrir laugardagar? (milli lína)
- Haldið þið að Olga og Óskar hafi skilið það sem Lísu sagði? (milli lína)
- Af hverju svimaði Lísu? (á línu)

5. kafli

- Hvað sást Lísu yfir í Handbók fyrir ofurhetjur áður en hún fór út og hitti hundinn sofandi? Hvað sást henni yfir þegar hún ætlaði að læra að fljúga? (á línu)
- Hafið þið reynt að læra eitthvað sem mistókst algerlega? Hvað var það? (án línu)

6. kafli

- Af hverju kýldi Lísu ekki á móti þegar Nikki kýldi hana? (milli lína)
- Af hverju haldið þið að Lísu segi ömmu sinni ekki frá því sem er í gangi? (milli lína)
Finnst ykkur að hún hefði átt að gera það? Ræðið í sameiningu.
- Hvernig líður Lísu þegar hún fer að sofa um kvöldið? Það stendur: „Það voru ekki fleiri tár eftir.“ Hvað þýðir það? (milli lína)
- Ræðið í sameiningu.

7. kafli

- Lísu lýsir því hvernig henni líður þegar hún flýgur. Hún notar myndmál og lýsandi hugtök eins og að hún sé með þúsund fiðrildi í maganum og að hún sé risastór gosflaska. Veljið tilfinningu og lýsið henni með myndrænum hætti. Sem dæmi má nefna hvernig manni líður þegar maður er svangur, glaður, leiður, þegar maður hleypur hratt eða hjólar. (án lína)
- Hvernig fór Lísu að því að útbúa grímu úr bindi afa síns? (á línu)

8. kafli

- Hvað segir maðurinn Lísu sem hjálpar henni að finna þjófana? (á línu)
- Af hverju haldið þið að það geti hafa verið fiskilykt af þjófunum? (milli lína)
- Af hverju ætli amma hafi varað Lísu við að fara eina niður að höfn? Eru einhverjir staðir í nágrenni ykkar sem þið megið ekki fara á vegna þess að það getur verið hættulegt? (án lína)

9. kafli

- Hvernig stendur á því að Lísu hætti að vera hrædd og verður í staðinn reið? Hefur ykkur nokkurn tíma liðið svona? (án lína) Ræðið í sameiningu.
- Á hvaða hátt heldur Páll Ponsonby-Jones að Lísu muni verða bænum mikils virði? (á línu)
- Hvort haldið þið að Lísu finnist betra: Að geta stöðvað hættulega glæpamenn eða að börn líti upp til hennar? (milli lína)
- Mynduð þið vilja að aðrir litu upp til ykkar? Hverjum vilduð þið líkjast? (án lína)

○

Eftirmáli

- Af hverju var myntsafnið svona verðmætt? (á línu)
- Af hverju haldið þið að leiðtogi þjófanna telji víst að ofurhetjan sé karlkyns? (án lína) Ræðið í sameiningu.
- Hvaða ofurhetjur hafið þið heyrt um? Hvaða ofurkröftum búa þær yfir? (án lína)

Vinna með gildismat

Samkvæmt skólareglum á hver nemandi að:

- * geta tekið og tjáð meðvitaða siðferðislega afstöðu, byggða á þekkingu á mannréttindum og grundvallargildum lýðræðisins, sem og persónulegri reynslu.
- * virða réttindi annarra.
- * forðast að kúga og niðurlægja aðra og taka þátt í að hjálpa öðrum.
- * geta lifað sig inn í og skilið aðstæður annarra og þroska með sér vilja til að gera alltaf sitt besta, og
- * sýna hverjum einstaklingi virðingu og ganga út frá lýðræðislegu samkomulagi í hversdagslegu lífi.

Hér fylgja nokkur verkefni, auk leikja og æfinga, sem eru hvetjandi og henta vel til vinnu með grunngildi. Þau þroska tilfinningar hvers og eins, hóptilfinningu, samvinnu, samhygð og öryggiskennd og eru mikil hjálp í vinnu gegn því að einhver sé skilinn útundan eða lagður í einelti.

Hvetjið hvert annað og hrósið – að sjá hið jákvæða í fari annarra

- Börnin standa í röð. Einn nemandi fer á milli og segir eitthvað jákvætt um hvern og einn. Síðan stillir viðkomandi sér upp aftast í röðinni og þá er komið að fremsta barninu að gera hið sama. Til dæmis má hvetja þau til að hugsa um: Af hverju finnst mér þú skemmtileg/ur? Hvað er sérstakt við þig?

- Hvert barn skrifar eitthvað jákvætt um alla bekkjarfélaga sína. Börnin lesa orðin upp fyrir hin.
- Skrifðu jákvæð og hvetjandi orð á miða, plastið þau og hengið upp í skólastofunni.
- Börnin standa í hring og kasta bolta á milli sín, maður þarf að segja eitthvað fallett um þann sem maður kastar til.
- Börnin sitja í hring og kasta bandhnykli á milli sín, eins og hér að ofan á að segja eitthvað fallett um þann sem maður kastar til. Eftir nokkur skipti hefur myndast nokkurs konar vefur úr garninu. ATHUGIÐ: Börnin verða að halda í þráðinn allan tímann.
- Búið til hugarkort í sameiningu, eftir að hafa rætt um jákvæðar hliðar hvert annars, og skrifið inn öll jákvæðu orðin.

EPA-aðferðin

EPA, sem stendur fyrir Einstaklingur, þar og allir, er mjög góð aðferð til að beita í öllum fögum. Tilgangurinn með aðferðinni er að styrkja samskipti á milli nemendanna og virkja þau til hugsunar. Þessi aðferð hefur sýnt sig í að auka sjálfstraust barna og sýna að raddir allra og skoðanir skipti máli. Á fyrsta þrepi hugsa nemendur og ákveða sig (skriflega, með myndum, eða hvernig svo sem passar viðfangsefninu eða spurningunni sem glímt er við), þarnaest vinna börnin í pörum til að þjálf sig í að færa rök fyrir máli sínu. Að lokum ræða þau öll saman í hóp. Það er mjög gott að beita EPA-aðferðinni þegar unnið er með lesskilningsspurningarnar úr Handbók fyrir ofurhetjur.

Bekkjarreglur

- Í umræðum er gott að láta þá/þann sem hefur orðið halda á tilteknum hlut, það sýnir að viðkomandi er að tala og aðrir eiga að hlusta.
- Það er góð hugmynd að tala um þær reglur sem nemendur vilja láta gilda – hvernig við sýnum hvert öðru virðingu, sýnum umhyggju, hjálpum hvert öðru og vinnum saman, biðjumst afsökunar, þökkum fyrir okkur. Hvernig eigum við að koma fram við hvert annað á leið inn og út úr skólastofunni, á leið í mat eða íþróttatíma? Biddu nemendur að semja reglurnar. Skrifðu niður og hengið upp í skólastofunni.
- Orðfæri – hvaða reglur gilda hér í bekknum/skólanum? Hvað er í lagi að segja? Hvaða orð megum við ekki nota?

Leyndarmálabók

Sum mál getur verið erfitt að tala um og börnin vilja síður gera það upphátt í bekknum. Þá getur komið sér vel að vera með sérstaka leyndarmálabók þar sem nemendur geta skrifað í um það sem þeim finnst vera erfitt í bekknum/skólanum eða með vinina. Það þarf að vera alveg skýrt að enginn les bókina nema kennarinn og ef barnið vill getur hann skrifað svar til baka.

Að kynna vin

Hópurinn situr í hring. Eitt barnið (eða kennari) byrjar leikinn og kynnir þann sem situr á hægri hönd og segir eitthvað um viðkomandi. Dæmi: Þetta er Ella, vinkona mín. Henni finnst gaman í íþróttum og hún er með ofnæmi fyrir hnetum. Um leið og kynningin fer fram, tekur maður í höndina á sessunautnum og heldur henni á lofti. Þegar allir eru búnir að kynna eru allar hendur komnar á loft. Virkar best í minni hópum.

Leynivinur

Á mánudegi velur kennari saman leynivini (eða dregur þá saman). Hugmyndin er að hvert barn sé sérstaklega almennilegt við leynivinin sinn (án þess að yfirdrifa). Gefið þeim dæmi um hvað megi gera: Leika í frímínútum, spyrja hvernig þau hafi það, koma þeim til að hlæja. Í lok vikunnar eiga nemendur að reyna að giska hver hafi verið leynivinur þeirra. Það má meta hvernig þeim gekk – hvað gerðu þau sem sköruðu framúr?

Leikir í frímínútum

- Kennari velur frímínútnavini – hver nemandi á sér ákveðinn frímínútnavin í tiltekinn tíma, til dæmis eina viku.
- Látið nemendur skiptast á um að velja leiki í frímínútum. Það verður að vera pláss fyrir alla í leiknum, enginn má vera útundan. Einnig er hægt að skipta í leikhópa (gjarnan með öðrum bekk) með fjóra til sex nemendur í hverjum hópi sem velja sér leik saman. Gott er að undirbúa þetta með því að hafa tilbúin spjöld með myndum/texta með leikjum og spilum sem börnin mega velja úr. Eftir frímínútur má ræða saman hvernig gekk. Hvernig fannst þeim þetta? Gekk það upp að velja leikinn í sameiningu? Tóku öll börnin þátt í leiknum?

Velja svar – og ræða

Segið frá atburði eða lesið upp fullyrðingu sem hefur fjögur mismunandi svör. Ekkert svaranna er rétt eða rangt. Nemendur velja þann svarmöguleika sem þeim list best á með því að stilla sér upp á stað í stofunni sem er merktur eða afmarkaður fyrir það svar. Síðan ræðið þið hver munurinn var á milli möguleikanna og að enginn einn þeirra hafi verið réttari en annar, aðeins ólíkar leiðir til að nálgast málin.

Leikgerð/leikæfingar

Gerið leikgerð af einhverjum atburði bókarinnar. Ræðið hvernig framvindan hefði getað orðið önnur og setjið það á svið. Það er mjög mikilvægt að velja ekkert sem getur orðið of erfitt eða viðkvæmt fyrir eitthvert barnanna, eins og til dæmis þegar strákagengið er að elta Lísu. Í því tilfelli yrði kennarinn að leika Lísu.

Samvinnuæfingar

- Látið börnin vinna tvö og tvö saman. Gefið hverju pari pappírsörk. Með því að brjóta örkina í pappírsflugvél með annarri hendi (hin höndin er fyrir aftan bak) læra þau að vinna saman.
- Púsl – Kennari undirbýr leikinn með því að klippa niður púslbíta úr auðri pappírsörk. Hvert barn fær einn púslbíta og skrifar á hann eitthvað sem það er flíkt í að gera (passið að allir skrifi á rétta hlið á púslbitann, annars passa þeir ekki saman) og síðan púslar bekkurinn þessu saman.
- Að bjarga vini – Öll börnin fá lítinn baunapoka og leggja hann á hvirfilinn. Þau mega ganga, hlaupa eða skriða, en þau verða að vera á hreyfingu. Það barn sem missir pokann sinn verður að „frjósa“ en barn sem er enn með sinn poka á höfðinu getur bjargað því með því að taka baunapokann upp úr gólfinu og leggja hann aftur á hvirfil viðkomandi.

- Braut – Leggið braut, til dæmis með keilum, steinum eða vörubrettum. Skiptið nemendum í pör og látið hvert par fá eina blöðru. Parið á að feta sig í gegnum brautina með blöðruna á milli sín. Það má styðja við blöðruna á allan hátt nema með handleggjum og höndum. Það mikilvægasta er ekki að vera fyrst heldur að vinna saman og skemmta sér.
- Búa til orm – Leikurinn hefst á því að börnin ganga saman í pörum, annað fyrir framan og hitt fyrir aftan. Barnið fyrir framan lokar augunum og það fyrir aftan á að stýra því með því að klappa á axlirnar. Klapp á hægri öxl þýðir hægri beygja, klapp á vinstri öxl þýðir vinstri beygja, tvö klöpp á báðar axlir þýða að barnið á að grípa í þann sem er fyrir framan það. Barnið sem er á bak við reynir semsé að stýra fremra barninu að öðru pari til að gera orminn lengri. Þegar sú/sá sem er fremst/ur nær að grípa í einhvern er ormurinn orðinn fjórar manneskur að lengd. Nú þarf barnið sem er aftast að reyna að stýra þeim þremur sem eru fyrir framan. Að lokum er ormurinn orðinn mörg börn að lengd. Þetta virkar best með dálítið stálpuðum börnum.

Hlekkir

Það má lesa meira um Handbók fyrir ofurhetjur á heimasíðunni:

<https://handbokforsuperhjaltar.se/>

Umboðsmaður barna:

www.barn.is

Barnahjálpið SP:

<https://unicef.is>

